Prezes Urzędu Ochrony
Konkurencji i Konsumentów
Marek Niechciał

DDK-644-95/17/AU

Warszawa, 23.05.2017 r.

Termin rozprawy: 2 czerwca 2017 r.
Proszę o pilne przedłożenie pisma
sędziemu prowadzącemu sprawę.

Sąd Rejonowy
dla Warszawy – Woli w Warszawie
I Wydział Cywilny
ul. Kocjana 3
01-473 Warszawa

Powód:
(…)
reprezentowany przez:
(…)

Pozwana:
AXA Życie
Towarzystwo Ubezpieczeń S.A.
(…)

Sygnatura akt **I C 2909/16**

Stanowisko Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów
zawierające istotny pogląd dla sprawy

Stosownie do przepisu art. 31 d ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 229) „Prezes Urzędu jeżeli uzna, że przemawia za tym interes publiczny, przedstawia sądowi istotny dla sprawy pogląd w sprawach dotyczących ochrony konkurencji i konsumentów”.

W związku z powyższym, działając na podstawie art. 31 d ww. ustawy, Prezes Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów (dalej także: Prezes UOKiK, Prezes Urzędu) przedstawia sądowi istotny pogląd dla przedmiotowej sprawy.

Uzasadnienie

W niniejszej sprawie Prezes UOKiK pismem z dnia 25 stycznia 2017 r. przedstawił już istotny pogląd dla niniejszej sprawy. W wyrażonym stanowisku Prezes UOKiK uznał, że postanowienia Ogólnych Warunków Ubezpieczenia Plan Inwestycyjny Selekt Plan Inwestycyjny Selekt Prestiż ubezpieczenie na życie z ubezpieczeniowymi funduszami kapitałowymi ze składką opłacaną regularnie, indeks PISR/11/07/01 (dalej także: OWU) wraz z Tabelą opłat i limitów uprawniające Pozwaną do ustalenia wartości wykupu w oparciu o tzw. wskaźniki wykupu spełniają przesłanki uznania ich za klauzule abuzywne w rozumieniu art. 385(1) § 1 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. - Kodeks cywilny (tekst jedn. Dz.U. z 2017 r. poz. 459, dalej: k.c.). W związku z tym, zdaniem Prezesa UOKiK, z uwagi na obowiązującą zasadę dokonywania oceny abuzywności postanowienia umownego na dzień zawarcia umowy, Pozwana, niezależnie od tego, że zastosowała korzystniejsze i wynikające z Decyzji zobowiązującej Prezesa UOKiK nr RWR 18/2015 (dalej: Decyzja) wskaźniki wartości wykupu, zobowiązana będzie do wypłaty zatrzymanych kwot.

Mając jednak na uwadze wniosek Powoda z dnia 21 kwietnia 2017 r. oraz posiadane przez Prezesa UOKiK informacje o uzasadnianiu przez zakłady ubezpieczeń w toku postępowań sądowych wniosków o oddalenie powództwa z uwagi na zastosowanie warunków wynikających z Decyzji zobowiązujących, Prezes UOKiK, działając na podstawie art. 31d ustawy z dnia 16 lutego 2007 r. o ochronie konkurencji i konsumentów uzupełnia przedstawione wcześniej stanowisko.

W szczególności, przedstawiając tut. Sądowi istotny pogląd, Prezes Urzędu pragnie przedstawić rozważania dotyczące braku wpływu zmiany okoliczności wykonywania umowy, w tym zawarcia aneksu, na ocenę abuzywności postanowień tej umowy. Zdaniem Prezesa UOKiK ryzyko wywodzenia skutków sprzecznych z założeniami wydanych Decyzji zobowiązujących i tym samym ograniczenie uprawnień konsumentów do otrzymania zwrotu całości zatrzymanych kwot, uzasadnia działanie Prezesa UOKiK w niniejszej sprawie jako mieszczące się w granicach interesu publicznego.

Prezes Urzędu stoi na stanowisku, zgodnie z którym okoliczności wykonywania umowy, w tym zmiana umowy w drodze aneksu nie mogą wpływać na ocenę abuzywności postanowień.

Zgodnie z art. 385^1 § 1 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. O zasadności uznania postanowień zakwestionowanych przez Powoda za abuzywne, Prezes Urzędu wypowiedział się już w stanowisku z dnia 25 stycznia 2017 r. **Dla dokonywanej oceny miarodajne są jedynie okoliczności występujące w chwili zawarcia umowy, a konsekwencje jej późniejszego wykonywania (w szczególności wysokość powstałej lub mogącej ewentualnie powstać szkody) nie mogą wpływać na tę ocenę** (komentarz do art. 385(2) k.c. - Kodeks cywilny. Komentarz red. prof. dr hab. Edward Gniewek, prof. dr hab. Piotr Machnikowski, CH Beck wyd.6, Warszawa 2014, str. 698). Podobnie winno się zatem rozpatrywać przesłanki stwierdzenia rażącego naruszenia interesów konsumentów. **Rażące naruszenie interesów konsumentów należy uznać za wadę pierwotną istniejącą w momencie zawierania umowy, dla oceny której okoliczności powstałe później – na etapie jej wykonywania – nie powinny mieć znaczenia**.

Należy zauważyć, że zgodnie z treścią art. 385^1 § 1 k.c., jako abuzywne mogą być oceniane wyłącznie te postanowienia, które określają prawa lub obowiązki stron. Takimi postanowieniami są postanowienia nakładające na konsumentów obowiązek poniesienia

kosztów związanych z rozwiązaniem umowy. W niniejszym stanie faktycznym obowiązek ten został określony w postanowieniach umowy uprawniających Pozwaną do zatrzymania części kwoty zgromadzonej na rachunku ubezpieczonego poprzez zastosowanie wskaźnika wartości wykupu i te właśnie wskazane postanowienia powinny być przedmiotem kontroli. Postanowienia dotyczące wysokości pobieranej opłaty mają charakter jedynie „uzupełniający" w stosunku do postanowień nakładających obowiązek poniesienia kosztów rezygnacji z ubezpieczenia na życie z ubezpieczeniowym funduszem kapitałowym (dalej także: umowa ubezpieczenia z ufk). Zgodnie z treścią przepisów oceny abuzywności dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy. W związku z powyższym, bez znaczenia dla oceny postanowień określających obowiązek poniesienia ww. kosztów pozostaje fakt, iż Pozwana wypłaciła zmienioną wartość wykupu (w wysokości wyższej niż przewidywały warunki umowy ubezpieczenia z ufk) i to, czy wypłata nastąpiła w oparciu o wskaźniki określone w Decyzji Prezesa UOKiK, czy też w oparciu o ustalenia dotyczące wysokości wskaźnika wartości wykupu wynikające z zawartego między stronami aneksu do umowy zawartego w wykonaniu Decyzji. **Zastosowanie nowych zasad obliczania wysokości wskaźnika wartości wykupu wypłaconego w przypadku rozwiązania umowy niezależnie, czy w oparciu o wytyczne wynikające z Decyzji, czy w oparciu o zawarty aneks, nie może wyłączyć możliwości stwierdzenia abuzywnego charakteru postanowienia określającego obowiązek ponoszenia kosztów związanych z wcześniejszym rozwiązaniem umowy ubezpieczenia z ufk, które, jak już wskazano, nie wiąże stron od momentu zawarcia umowy.**

Postanowienia abuzywne nie wiążą konsumentów od chwili zawarcia umowy i nie istnieje możliwość dokonania ich zmiany w czasie obowiązywania umowy ani przez sąd, ani przez Prezesa Urzędu. Celem aneksu, który konsument podpisał w związku z wydaną Decyzją, nie jest ukształtowanie na nowo warunków pierwotnie zawartej umowy, lecz **jedynie zobowiązanie się Pozwanej do niekorzystania z postanowienia OWU** określającego wysokość wskaźnika wartości wykupu w zakresie niższym niż wartość wskazana w Decyzji, **przy pozostawieniu konsumentowi możliwości kwestionowania poniesionych kosztów przed sądem w odniesieniu do zatrzymanej kwoty**. Należy przy tym zauważyć, że aneks dotyczy jedynie wysokości zatrzymywanej części wartości rachunku, nie ingerując przy tym w postanowienia wzorca określające obowiązek jej poniesienia, które należy ocenić jako abuzywne. Zastosowanie w umowie postanowienia abuzywnego powoduje, że w tym zakresie umowa między stronami jest od początku bezskuteczna, a zmiany następujące po zawarciu umowy nie powodują, że klauzula przestaje być abuzywna. Taki pogląd zaprezentował Sąd Okręgowy we Wrocławiu w wyroku z dnia 20 marca 2013 r. sygn. II Ca 1481/12. Pogląd taki prezentuje także Rzecznik Finansowy[1], który słusznie wskazuje, że na możliwość oceny abuzywności postanowienia nie wpływają okoliczności zaistniałe po zawarciu umowy takie jak dostosowanie umowy do nowych przepisów prawa, sposób wykonywania umowy przez przedsiębiorcę, ani też zaakceptowanie aneksu do umowy. Uzależnienie uznania postanowienia umownego za niedozwolone od okoliczności występujących po zawarciu umowy prowadzić może bowiem do absurdalnego wniosku, że w jednym okresie kwestionowane postanowienie należałoby uznać za abuzywne, zaś w innym nie, a ponadto dopuszczałoby wielokrotne badanie tej samej klauzuli umownej w całym okresie obowiązywania umowy. Należy dążyć do tego, aby wynik testu abuzywności był zawsze taki sam, niezależnie od tego, w którym momencie po zawarciu umowy konsument wniesie powództwo. Polskie przepisy nie przewidują możliwości badania abuzywności postanowienia umownego w świetle okoliczności, które zaistniały po zawarciu umowy, a zatem decydującym momentem oceny abuzywności postanowienia jest każdorazowo moment zawarcia umowy.

[1] Por. wniosek o rozstrzygnięcie rozbieżności w wykładni prawa z dnia 3 kwietnia 2017 r. skierowany przez Rzecznika Finansowego do Sądu Najwyższego s. 17-21, 30-31, 54-55 – dokument dostępny na https://rf.gov.pl/pdf/Wniosek_SN_klauzule_abuzwyne.pdf

W związku z powyższym aneksowanie umów, które nastąpiło w wyniku wykonania przez Pozwaną Decyzji nie ma wpływu na ocenę abuzywności. Jednocześnie, mając na uwadze okoliczności sprawy, należy przyjąć, że aneksowanie umów miało na celu jedynie umowne uzgodnienie przez strony, w jaki sposób przywrócona zostanie równowaga kontraktowa, która została zaburzona na skutek stosowania niedozwolonego postanowienia, a zatem w jaki sposób zostaną usunięte częściowo skutki stosowania niedozwolonego postanowienia umownego. W tym rozumieniu **zgoda konsumenta na zawarcie aneksu**, który ogranicza skutki stosowania niedozwolonego postanowienia **nie jest równoznaczna z tym, że konsument zawarł nową umowę i zrzekł się możliwości dochodzenia swoich roszczeń w pełnej wysokości**. Dla oceny oświadczenia konsumenta o wyrażeniu zgody na zawarcie aneksu istotne są okoliczności, w jakich zgoda została wyrażona. Zgodnie z art. 65 § 1 k.c. oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których złożone zostało, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje. Zgodnie z art. 65 § 2 k.c. w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu. Sąd Najwyższy w swoich orzeczeniach wielokrotnie wyrażał pogląd, że w świetle art. 65 § 2 k.c. wykładnia umowy wymaga analizy zgodnego zamiaru stron i celu umowy i należy jej dokonywać z uwzględnieniem kontekstu sytuacyjnego, czyli okoliczności, w których oświadczenia stron zostały złożone. Oznacza to, że sąd, kierując się wynikającymi z art. 65 k.c. dyrektywami wykładni umowy, powinien brać pod uwagę nie tylko postanowienia umowy, lecz również kontekst faktyczny, w którym umowę zawierano (por. wyrok SN z dnia 8 lipca 2004 r., sygn. IV CK 582/03, LEX nr 188466, wyrok SN z 12 kwietnia 2013 r. sygn. IV CSK 569/12, LEX nr 1324323, wyrok SN z dnia 16 stycznia 2013 r., sygn. II CSK 302/12, LEX nr 1288635). Wskazany pogląd Sądu Najwyższego spotkał się z aprobatą w piśmiennictwie (por. W. Robaczyński – komentarz do art. 65 k.c. (w:) Księżak P. (red.), Pyziak-Szafnicka M. (red.), Kodeks cywilny – część ogólna, wydanie II, Lex 2014).

Mając powyższe na uwadze trzeba wskazać, że w Decyzji Prezes Urzędu wyraźnie wskazał, że: „Przyjęcie niniejszego zobowiązania nie jest równoznaczne z zaakceptowaniem przez Prezesa UOKiK możliwości pobierania opłat likwidacyjnych przez AXA w razie rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk przed upływem terminu, na jaki została zawarta (w okresie referencyjnym) lub też ustalenia wartości wykupu polisy w oparciu o wskaźnik wykupu. W tym zakresie istotne pozostaje zastrzeżenie (…) zgodnie z którym zaproponowane przez AXA aneksy mają posiadać zapisy, iż ich podpisanie nie zamyka konsumentowi drogi do dochodzenia swych prawnie chronionych interesów na drodze sądowej, w tym w zakresie dochodzenia roszczeń na drodze cywilnoprawnej w większym rozmiarze niż wynika to z obniżenia opłaty likwidacyjnej lub podwyższenia wskaźnika wykupu w związku z zawarciem porozumienia. **Oznacza to, że konsument może dochodzić zwrotu całej zatrzymanej przez przedsiębiorcę kwoty (…) wynikającej z (…) ustalenia wartości wykupu przy zastosowaniu mechanizmu wskaźnika wykupu”** (s. 108-109). Treść decyzji była publikowana na stronie internetowej Pozwanej (por. pkt I.G Decyzji, s. 10-15 Decyzji). Zgodnie z Decyzją Pozwana była zobowiązana do przesłania konsumentom propozycji zawarcia aneksu do umowy łącznie z komunikatem zawierającym informację o treści: *„Podpisanie aneksu nie zamyka konsumentom drogi do dochodzenia swych prawnie chronionych interesów na drodze sądowej, w tym w zakresie dochodzenia roszczeń na drodze cywilnoprawnej w większym rozmiarze niż wynika to z obniżenia opłaty likwidacyjnej lub podwyższenia wskaźnika wykupu w związku z zawarciem aneksu.”* (por. pkt I.D Decyzji, s. 7 Decyzji). Warunki zobowiązania nie zostały narzucone przez Prezesa Urzędu, lecz były zaproponowane przez Pozwaną lub zostały ustalone w ramach wymiany korespondencji pomiędzy Prezesem UOKiK a Pozwaną. Mając na uwadze okoliczności wydania Decyzji i zawierania aneksów należy zatem przyjąć, że celem propozycji podpisania aneksów, którą Pozwana przedłożyła konsumentom wykonując Decyzję Prezesa Urzędu, było polepszenie sytuacji konsumentów będących stronami umów ubezpieczeń z ufk. Polepszenie sytuacji polegać miało na tym, że Pozwana dobrowolnie ograniczy kwoty pobierane w wyniku zastosowania wskaźnika wykupu do poziomu

uzgodnionego z Prezesem UOKiK. W rezultacie, w przypadku rozwiązania umowy ubezpieczenia z ufk, każdy konsument, który podpisze aneks skorzysta z preferencyjnych względem OWU zasad rozliczenia umowy bez konieczności wszczynania sporu sądowego przeciwko Pozwanej. Konsumenci, którzy podpiszą aneks, lecz będą chcieli dochodzić dalej idących roszczeń, będą mogli to uczynić poprzez skierowanie sprawy na drogę sądową. Podpisane przez konsumentów aneksy nie stanowią zatem ugody, która zamyka rozliczenia z Pozwaną.

Akceptacja aneksu nie może więc oznaczać wyłączenia możliwości badania postanowień OWU, biorąc pod uwagę obowiązujące regulacje prawne, a także kontekst sytuacyjny, jaki towarzyszył wydaniu Decyzji i przesyłaniu konsumentom przez Pozwaną aneksów z propozycją ograniczenia wysokości opłat, które zobowiązani byli ponieść w przypadku wcześniejszego rozwiązania umów. Również prezentowanie przez Pozwaną na etapie postępowania sądowego stanowiska, zgodnie z którym oddalenie powództwa uzasadnia fakt, że poprzez samo wydanie Decyzji według Prezesa Urzędu uzasadnione i prawidłowe jest stosowanie wartości wynikających z aneksów, może świadczyć o nieprawidłowym wykonywaniu przez Pozwaną zobowiązania przyjętego przez Prezesa Urzędu w Decyzji. Z całą pewnością jest przejawem braku lojalności kontraktowej wobec konsumentów, którzy podpisali aneksy pozostając w przeświadczeniu, że będą mieli możliwość dochodzenia dalej idących roszeń, tak jak zostało to wskazane w Decyzji. Poprzez prezentowanie takiego stanowiska Pozwana rozpowszechnia nieprawdziwe i wprowadzające w błąd informacje o warunkach wykonywania zobowiązania wynikającego z Decyzji.

Należy mieć nadto na uwadze, że gdyby Powód był poinformowany, że akceptacja aneksu, którego treść nie została przez niego indywidualnie uzgodniona z Pozwanym, uniemożliwia mu dalsze dochodzenie roszczeń to możliwe, że nie zawarłby aneksu i podjąłby mediację w celu zawarcia z Pozwaną indywidualnej ugody ustalającej warunki korzystniejsze niż wynika to z aneksu. W ocenie Prezesa Urzędu dopiero zawarcie ugody, której warunki są indywidualnie wynegocjowane i dotyczą pełnej, satysfakcjonującej konsumenta kwoty można uznać za pozasądowe zakończenie sporu w sposób, który wyczerpuje wzajemne roszczenia. Prezes Urzędu wskazuje, że gdyby nawet przyjąć argumentację, iż zawarcie aneksu powoduje zmianę umowy (ukształtowanie umowy na nowo), to powyższe nie może przesądzić o wyłączeniu uprawnień Powoda do dochodzenia dalej idących roszczeń. Co istotne, treść aneksu nie była wynikiem indywidualnych uzgodnień między stronami umowy. Obowiązek ograniczenia wysokości opłat pobieranych w związku z rozwiązaniem umowy został określony w Decyzji. Zaproponowanie nowych warunków Powodowi nie było wyrazem wyłącznej woli Pozwanej, a jedynie wykonaniem Decyzji. Powód mógł natomiast jedynie podpisać przedmiotowy aneks lub też nie – warunki obniżenia opłaty nie były z nim negocjowane. Ponadto postanowienia nakładające na Powoda obowiązek poniesienia opłaty nie są przedmiotem aneksu, w tym zakresie strony umowy musiałyby zatem sięgnąć do pierwotnej treści postanowień wzorca umowy. Aneks dotyczył jedynie wysokości zatrzymanej opłaty likwidacyjnej. Przy przyjęciu założenia ukształtowania umowy na nowo, zmianom uległyby zatem jedynie wskaźniki określające wysokość pobieranej opłaty. Wszystkie wskazane powyżej okoliczności powodują, iż ocena abuzywności postanowień umowy określających opłaty związane z rozwiązaniem umowy przed określonym w OWU terminie pozostaje otwarta. Prezes Urzędu podkreśla jednak ponownie, że ocena abuzywności postanowień nakładających na Powoda obowiązek uiszczenia opłaty w związku z rozwiązaniem umowy powinna być dokonywana przy uwzględnieniu okoliczności z chwili zawarcia umowy, a więc przy uwzględnieniu wysokości opłaty oraz mechanizmów jej wyliczania i pobierania, które były pierwotnie wskazane w umowie.

Podsumowując – momentem oceny abuzywności postanowienia jest moment zawarcia umowy. Niedozwolone postanowienia umowne są bezskuteczne w stosunku

do konsumenta od początku zawarcia umowy. Zaakceptowanie przez Powoda aneksu do umowy na skutek wykonania przez Pozwaną Decyzji Prezesa UOKiK nie wpływa na uprawnienia Powoda, który w dalszym ciągu ma możliwość kwestionowania postanowienia nakładającego obowiązek poniesienia opłaty związanej z rozwiązaniem umowy, odwołując się do treści umowy z chwili jej zawarcia. Zaakceptowanie aneksu nie może być zatem rozumiane jako zastąpienie dotychczasowego obowiązku poniesienia opłaty likwidacyjnej (opłaty dystrybucyjnej) wynikającego z OWU nowym zobowiązaniem wynikającym z aneksu, gdyż to powodowałoby wyłączenie odstraszającego skutku stosowania klauzul abuzywnych. Skutkiem akceptacji aneksu jest niekorzystanie z postanowienia OWU określającego wysokość opłaty związanej z rozwiązaniem umowy w zakresie przekraczającym wartość wskazaną w Decyzji. **Przy akceptacji aneksu chodziło zatem jedynie o zgodę Powoda na dobrowolne zaspokojenie przez Pozwanego części jego roszczeń.** Stanowisko, iż zawarcie aneksu wyłącza możliwość dochodzenia dalszych roszczeń prowadzi do bezpodstawnego przypisania konsumentowi woli zrzeczenia się reszty należnych mu świadczeń i jest sprzeczne wprost z treścią Decyzji.

Załączniki:

- 2 odpisy dla stron zawierające stanowisko Prezesa Urzędu z istotnym poglądem dla sprawy,
- kopia wniosku Powoda o przedstawienie istotnego poglądu w sprawie.